

Fritidsodlingens omfattning i Sverige

LISE-LOTTE BJÖRKMAN

Trädgårdsarbete är den vanligaste fritidssysselsättningen utomhus efter promenader och berör miljon-tals människor. Många av dessa är uttalat intres-serade av trädgård och odling. Denna lättillgängliga sysselsättning är en tillgång för både den enskilde och samhället. Men hur omfattande är fritidsod-lingen egentligen?

Vad är fritidsodling?

Med fritidsodling avses i huvudsak ”**icke kommersiell odling på odlarens fria tid av nytto- och prydnadsväxter utomhus**” och omfattar allt från odling på balkong till extensiv skötsel av villaträdgården och inten-siv självhushållsodling. Hit räknas även odling av krukväxter inomhus. Spännvidden är stor och fritidsodlingens olika former är svåra att avgränsa men är nära förknippade med pri-vata trädgårdar. Benämningarna trädgård och trädgårdsodling används parallellt med samma betydelse som fritidsodling.

Var odlar fritidsodlarna?

Den viktigaste förutsättningen för odling är tillgång till mark och den vanligaste träd-gårdstypen finns vid småhuset och fritidshu-set. På många orter kan man även arrendera olika slag av kolonilotter. Många odlar även på balkongen och de allra flesta har växter på fönsterbrädan.

Det finns drygt 2,6 miljoner trädgårdar i Sverige, varav mer än 1,9 miljoner tillhör vil-lor och andra småhus, 675 000 fritidshus och över 50 000 kolonilotter. Den totala träd-gårdsarealen uppskattas till 320 000 hektar. Halva ytan kan antas ha bra förutsättningar för odling.

Av trädgårdsarealen finns ungefär två tred-jedelar på landsbygden och en tredjedel i tätorterna. I tätorterna utgör fastigheter med småhus en tredjedel av tätorternas areal. Anta-let trädgårdar har ökat med omkring 130 000 enheter och trädgårdsarealen med 20 000 hektar under de senaste tolv åren.

För boende i flerbostadshus är tillgång till odlingsmöjlighet och trädgård inte lika given

I Sverige finns 2,6 miljoner trädgårdar med en sammanlagd trädgårdsyta på 320 000 hektar. Av dessa finns ungefär 210 000 hektar på landsbygden och 110 000 hektar i tätorterna.

som för dem som bor i småhus. Omkring 83 procent av alla i åldern 16–84 år som bor i flerbostadshus har tillgång till balkong eller uteplats. Det betyder att ungefär 2 miljoner av landets knappt 2,5 miljoner lägenheter kan beräknas ha balkong och antalet uteplatser i marknivå antas vara ungefär 200 000. Många boende i flerbostadshus har möjlighet att odla i anknäpning till hemmet, om än i begränsad omfattning.

Vilka fritidsodlar?

Sammanlagt beräknas ungefär 70 procent av befolkningen, eller 6,6 miljoner invånare, ha möjlighet till trädgårdsodling i anslutning till småhus, fritidshus eller på kolonilott.

Det är knappt 5,5 miljoner människor el-ler hälften av landets hushåll som beräknas bo i småhus. Av alla barn under 16 år antas 70 procent bo i en bostad med trädgård. Om-kring 46 procent av landets befolkning har tillgång till fritidshus men många av dessa har

Antal och areal av de viktigaste trädgårdsenhetererna omkring år 2010.

Arealer i hektar, ha. Trädgårdsarealen är uppskattad till en viss andel av den totala fastighetsytan.

Odlingstyper	Antal	Fastighetsyta, ha	Trädgårdsareal, ha, skattad
En- och tvåbostadshus	1 385 000	258 500	173 000
Rad- och kedjehus	280 000	10 800	5 400
Småhus på jordbruksfastighet	245 000	73 500	49 500
Fritidshus	675 000	188 000	94 000
Kolonilotter	51 000	1 300	1 175
Summa	2 636 000	532 100	323 075

även tillgång till trädgård någon annanstans. På kolonilott fritidsodlar uppemot 100 000 människor.

Det finns ungefär 2 miljoner balkonger och 200 000 uteplatser i anslutning till flerbostadshusen i Sverige.

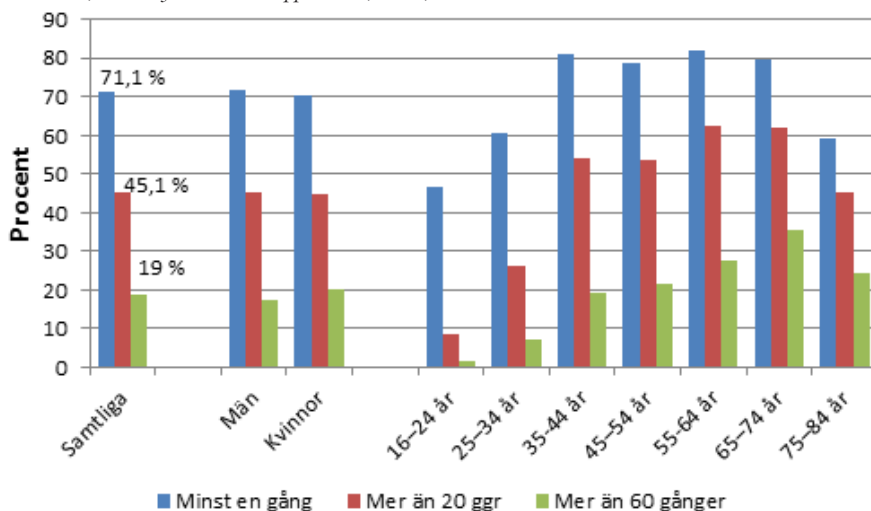
Dessa trädgårdsarbetar

Trädgårdsskötsel är den vanligaste fritidssysselsättningen utomhus efter promenader.

Det är 71 procent eller drygt fem miljoner av befolkningen i åldern 16–84 år som ägnar sig åt trädgårdsarbete någon gång under året. Det är 45 procent eller 3,2 miljoner invånare som ägnar sig åt trädgårdsarbete mer än 20 gånger per år och 19 procent eller knappt 1,4 miljoner som gör det mer än 60 gånger per år enligt uppgift från Statistiska centralbyrån, SCB.

Andelen i befolkningen 16–84 år som trädgårdsarbetat åren 2006–07.

Källa: SCB, Levnadsförhållanden rapport 118, Fritid, 2006–07

Tendensen över tid är att den totala andelen av befolkningen som någon gång under året trädgårdsarbetar håller sig på en jämn, hög nivå medan andelen som trädgårdsarbetar oftare ökar något.

Trädgårdsarbete är vanligt förekommande inom alla sociala grupper i Sverige. Aktiviteten ökar betydligt från 35 år och uppåt. Andelen aktiva som trädgårdsarbetar mer än 60 gånger per år är störst i åldern 65–74 år. Både män och kvinnor trädgårdsarbetar i ungefär samma omfattning. Trädgårdsaktiviteten är högst i Hallands län och lägst i storstadsregionerna.

Dessa är intresserade av trädgård

Uttalat intresserade av trädgårdsarbetet är knappt 42 procent eller tre miljoner av befolkningen i åldern 15–79 år enligt en undersökning från TNS-Sifo. Intresset ökar med åldern och är som högst mellan 70 och 79 år. Knappt hälften av kvinnorna och en tredjedel av männen är intresserade av trädgård. Mest intresserad av trädgård är man i Kalmar och Gotlands län.

Till FritidsOdlingens Riksorganisation, FOR, är 16 organisationer/föreningar anslutna med sammanlagt omkring 75 000 medlemmar. FOR, har 15 nationella trädgårdsrådgivare som svarar på trädgårdsfrågor från allmänheten.

Hur används trädgårdarna?

Efter andra världskriget har fritidsodlandet allt mer inriktats mot blommor och prydnadsväxter, vilka i dag tillsammans med gräsmattor är de dominerande inslagen i våra trädgårdar.

För många finns en önskan om att ge bostaden en vacker, trivsamt, funktionell och stimulerande inramning efter egna önskemål.

Trädgårdsägare intresserar sig i större utsträckning för design nu än tidigare. Vi har mer och mer börjat se trädgården som en del av vårt boende, som ett rum att vistas och umgås i. Här finner man nöje och arbete men framförallt avkoppling. Viljan att odla nyttoväxter, om än i ringa omfattning, ökar hos fler trädgårdsägare.

Andelen som trädgårdsarbetar är stor bland äldre. Det är fler kvinnor än män som är uttalat intresserade av trädgård.

Rad- och kedjehustomten är i medeltal 450 m² och villatomten knappt 2 200 m² men ingen trädgård blir den andra lik.

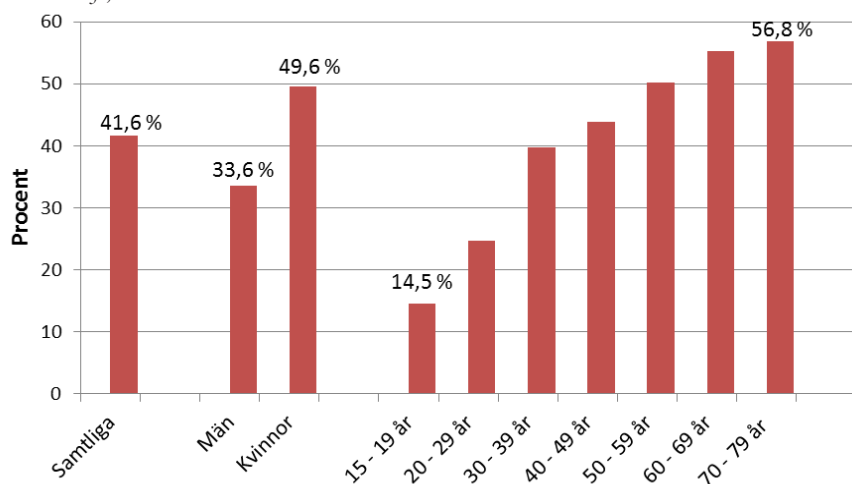

Kryddor och kryddgrönt finns i över 70 procent av de fritidsodlande hushållen.

Andelen intresserade av trädgårdsarbete i befolkningen 15–79 år.

Källa: TNS-Sifo, Orvesto Konsument 2011:2

Odling för husbehov

Enligt en undersökning gjord av agronomstudenter vid Sveriges lantbruksuniversitet odlas det ätliga grödor i omkring 88 procent av landets hushåll, vilket betyder att 5,9 miljoner människor i åldern 18–74 år i någon utsträckning har tillgång till egna produkter. Då är även odling på fönsterbräda och balkong medtagen. Hela 73 procent odlar kryddgrönt. Vanliga enskilda grödor är vinbär, rabarber och äpple som över hälften odlar i någon utsträckning.

Detta konsumeras

Den sammanlagda färskkonsumtionen av egna, odlade grödorna uppgick år 2011 till 74 000 ton med ett beräknat värde av 3 miljarder kronor. De egna grödor som fritidsodlare äter mest av som färska är äpple, potatis, tomat, plommon, rabarber och sallat. Störst ekonomiskt värde har äpple, sallat och tomat. Även sparris, jordgubbar och körsbär, som äts i

mindre volymer, har ungefär lika stort ekonomiskt värde som potatis.

Förutom färskkonsumtionen lagrades 30 000 ton grödor, i huvudsak potatis, äpplen, morötter och lök. Omkring 20 miljoner liter (motsvarar ca 20 000 ton) saft, sylt, mos och gelé tillagades av frukt och trädgårdsbär och därtill frystes 9 miljoner liter som färska (motsvarar ca 4 500 ton). Drygt 100 000 liter kryddor torkades eller frystes in. Totalt skattas värdet av lagrade produkter till 2,4 miljarder kronor.

Sammanlagt konsumeras knappt 130 000 ton trädgårdsprodukter, som har sitt ursprung i våra trädgårdar, till ett värde av 5,4 miljarder kronor. Konsumtionen av egna produkter motsvarar ungefär 9 procent av den totala konsumtionen av motsvarande produkter i landet, vilket är något mindre än för femton år sedan. 20 procent av dem som odlar har ambitionen att helt eller delvis bli självförsörjande på de grödor de odlar.

Färskkonsumtion och värdet av de sex viktiga grödorna i fritidsodlingen år 2011. Miljoner kg (Mkg) Miljoner kr (Mkr)

Gröda	I medeltal per odlare, kg	Totalvikt, Mkg	Andel av totalvikten, procent	Beräknat värde, Mkr	Andel av totalvärdet, procent
Äpple	7,7	17	23	427	14
Potatis	16,9	15	20	147	5
Tomat	3,9	6	8	193	6
Plommon	3,4	5	7	163	5
Sallat	2,6	4	5,5	228	7
Rabarber	2,3	4	5,5	95	3
Övrigt		23	31	1 813	60
Totalt		74	100	3 064	100

Källa: Andersson, U., Löfstrand, A., Persson, L., Wangenfors, T. 2011. Fritidsodlarnas matproduktion i Sverige 2011 – dess omfattning och ekonomiska betydelse. Projektarbete inom kursen, Agrosystem, SLU.

Fritidsodlingens produktionskapacitet

Fritidsodlingen har med dagens omfattning och med goda skördar potential att producera uppemot 700 000 ton ätliga grödor till ett värde av 30 miljarder kronor. Fritidsodlingen är större än den yrkesmässiga odlingen i landet med avseende på äpple, vinbär, krusbär, hallon och rabarber. Fritidsodlingen utgör en betydande reservkapacitet för livsmedelsproduktion i en krisituation.

Fritidsodlarna äter och lagrar viktiga grödor mest av egenodlade äpplen och potatis.

Det finns gott om äpplen i de svenska trädgårdarna.

Stadsodling

Allt större del, omkring 85 procent, av landets befolkning bor i städer och tätorter. Villaträdgårdarna är den största resursen för odling i staden. För dem som bor i lägenhet och vill odla är kolonilotten (både med och utan stuga) det vanligaste alternativet. Men även på bostadsgårdar, lägenhetsträdgårdar, balkonger, i eventuella stadsdelsträdgårdar och andra stadsodlingsprojekt kan möjligheten finnas.

Intresse för stadsodling finns och utvecklas i de större städerna. I 30 kommuner ser man en ökad efterfrågan på kolonilotter. Foto: Solveig Sidblad

Intresset för att odla i staden under gemensamma former, som en väg mot ett hållbart samhälle, har ökat under början av 2000-talet. Nya projekt och nätverk, ofta under lösare föreningsformer har tillkommit i de större städerna. Den areella omfattningen är ännu marginell jämfört med annan fritidsodling och odling på kolonilott. Det är engagemanget och uppmärksamheten som riktas på stadsodling som samhällsutvecklande, som visar på fritidsodlingens potential.

På frågor angående stadsodlingens omfattning svarade 179 av landets 290 kommuner. Av dessa är det omkring 30 kommuner som ser ett ökat intresse och efterfrågan på stadsodling och då främst som kolonilottsverksamhet.

Fritidsodlarna som konsumenter

Enligt SCBs Nationalräkenskaper, som beskriver landets sammantagna ekonomiska aktivitet och utveckling, skattas hushållens inköp av produkter för trädgården till 12,9 miljarder kr för år 2010 (fasta priser inklusive moms med år 2009 som referensår). Då ingår inköp av träd-

gårdsprodukter som blommor, trädgårdsväxter, fröer, jord, gödning och krukor för både inom- och utomhusbruk med 10,3 miljarder kronor. Uppskattningsvis 1,4 miljarder spenderas på större, motordriven utrustning och redskap och 1,2 miljarder på mindre verktyg för trädgården. Försäljningen av produkter till trädgården steg rejält i början av 2000-talet med upp till tio procentiga uppgångar för att från år 2007 plana ut. Det finns ett samband mellan den avtagande produktionen av småhus och försäljningen av trädgårdsprodukter.

Enligt trädgårdsbranschen köpte trädgårdsägare plantskoleväxter för ungefär 1 miljard kronor år 2011. Efterfrågan på stora plantor ökar. Man kan även se en ökad efterfrågan på frukt- och bärväxter. Perenner är fortsättningsvis populära. För övrigt är det stor efterfrågan på kryddväxter, sommarblommor och så kallade medelhavsväxter. Fler odlar på balkong och i utedrum.

Motiv för trädgård

Både för enskilda fritidsodlare och för samhället har fritidsodlingen stor betydelse, som inte låter sig mätas i pengar. Hit hör bland annat fritidsodlingens stora rekreationsvärde, som värderas högst enligt trädgårdsägarna själva, och betydelsen för folkhälsan i form av motion och konsumtion av frukt och grönt. Vidare kan nämnas trädgårdarnas estetiska och miljömässiga betydelse, vilket kan vara allt från uppväxtmiljö för barn till betydelse för den biologiska mångfalden. Odling är en pedagogisk resurs för ökad förståelse för naturen och de ekologiska sambanden. Närproducerat kan ge miljöfördelar samtidigt som intresset för trädgård är en bra grund för social utveckling, vilket är grunden i många av de nya stadsodlingsprojekten i våra större städer. Det finns många utforskade möjligheter inom den omfattande fritidsodlingen.

Trädgårdsägare köper trädgårdsrelaterade produkter för omkring 13 miljarder kronor varav plantskoleväxter utgör ungefär 1 miljard kronor. Många vill ha perenner i sina trädgårdar.

- Faktabladet är utarbetat inom LTJ-fakultetens område Växtskyddsbiologi, SLU Alnarp, www.slu.se/sv/fakulteter/ltj
- Projektet är finansierat av Partnerskap Alnarp www.partnerskapalnarp.slu.se och FritidsOdlingens Riksorganisation www.for.se med publiceringsstöd från Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien www.ksla.se
- Projektansvarig: Birgitta Rämert, Sveriges lantbruksuniversitet www.slu.se
- Författare: Lise-Lotte Björkman, Riksförbundet Svensk Trädgård www.tradgard.org
- Foto: Lise-Lotte Björkman där inget annat anges
- I projektet publiceras, av samma författare, utredningen och rapporten, Fritidsodlingens omfattning i Sverige, som faktabladet är en sammanfattning av. Där finns källorna till texten och utförligare information.
- På webbadressen <http://epsilon.slu.se> kan faktabladet och rapporten hämtas elektroniskt.